

De Patriotten

Opera in vijf taferelen

D E P A T R I O T T E N

OPERA IN VIJF TAFERELEN

DOOR

GIACOMO CAPELLO

LIBRETTO: LEONARDO DA KNOPO

Copyright © tekst:

Leo Knoops, Capelle a/d IJssel, 2011.

Technische ondersteuning en ® ontwerp voorkaft:

Wim Knoops, Rotterdam, 2011.

Afbeelding voorplaat:

Vrijkorporisten (gewapende patriotten) op een vergadering van Hollandse burgerkorpse, 24 en 25 augustus 1787. Bron: Collectie Atlas van Stolk te Rotterdam, inv.nr. 018449.

I. GOUDA

1. Ouverture 1787.

De partijstrijd in de oude Republiek der Zeven Verenigde Provincies tussen Patriotten en Oranjeklanten nadert een climax. De tegenstellingen zijn dusdanig verscherpt, dat een burgeroorlog dreigt. In Holland zijn thans de Patriotten aan de macht, maar de Oranjepartij wil de rollen omdraaien en zint op wraak. Maar wie zal dan de leiding nemen?

De stadhouder is gevlucht en zit in Gelderland. Zal iemand hem ertoe kunnen bewegen naar Den Haag te komen en zich aan het hoofd der Orangisten te plaatsen, en zo het Oranjegezinde grauw in beweging te zetten?

Willem V, een weinig energieke persoonlijkheid, voelt er weinig voor. En dus zitten de Patriotten voorlopig nog stevig in het zadel.

2. De Patriottensociëteit te Gouda.

De stemming onder de Patriotten is derhalve uitstekend. In de Sociëteit heft men het glas, en rijkelijk vloeit het befaamde Goudsche kuitbier. Een vrolijk lied weerklinkt: Per te immenso jubilo, dus onmetelijke jubel is op zijn plaats. Wel neemt tussendoor nog even de baljuw, J. Couperus, het woord, om melding te maken van Orangistische rellen en opstootjes. Zijn dat geen signalen dat er onheil op handen is? Maar zijn opmerkingen worden weggewuifd, en de Patriotten hervatten hun onbekommerde gezang.

3. Aria van De Lange van Wijngaarden.

Toch is er wel degelijk reden tot waakzaamheid. De commandant van het Vrijkorps, C.J. de Lange van Wijngaarden, neemt het woord, en houdt een gloedvol en waarschuwend betoog: er zijn sterke aanwijzingen dat er Orangistische actie op handen is. Volgens zijn rapporten zal een hooggeplaatst lid van de Oranjepartij, wellicht Willem V zelf, binnenkort afreizen naar Den Haag, berichten die niet genegeerd kunnen worden. Onmiddellijke tegenactie is noodzakelijk: Terstond dienen alle toegangswegen tot de Provincie van wachtposten te worden voorzien. Het Goudse Vrijkorps zal een stelling bij de Goejanverwellesluis betrekken, en wel op staande voet. Laten dus de burgersoldaten zich gereedmaken om af te marcheren.

4. Het Vrijkorps marcheert af.

Het Goudse Vrijkorps rukt onverwijld in marstempo op naar de Goejanverwellesluis. Een marslied wordt gezongen, en tussendoor hoort men de commando's der kapiteins Van Leeuwen en Verzijl.

II. NIJMEGEN

5. Hoofdkwartier Oranjepartij te Nijmegen.

In Nijmegen wordt rapport uitgebracht door G.K. van Hogendorp, die in Den Haag overleg heeft gevoerd met de plaatselijke leiders der Orangisten. Niet namens Willem V, maar namens diens echtgenote, prinses Wilhelmina, die aangeboden heeft de plaats van haar man in te nemen, die zelf onwillig blijft om in actie te komen.

De Haagse kopstukken zijn enthousiast over dit voorstel, en het advies van Van Hogendorp is dan ook positief: men wacht in Den Haag vol ongeduld, dus: “Ja mevrouw, U kunt vertrekken. Ja zelfs hoe eerder hoe beter!”

6. Van Citters instrueert de prinses.

Van Citters, een der kopstukken der Orangisten, overlegt met zijn partijgenoten en de prinses zelf, welke route gevolgd moet worden. Men is het snel eens: Zó, over Schoonhoven, Haastrecht en Gouda, bereikt zij het snelst haar doel.

7. Goede reis!

De complete hofhouding van het Valkhof staat op het bordes om te prinses uit te wuiven. Daaronder ook de voltallige partijleiding, die met zijn allen haar bemoedigend toezingen, vol overtuiging dat de onderneming “glorioso” zal aflopen.

De prinses verzekert dat dat aan haar niet zal liggen.

“Reken er op,” zo zingt zij, “dat ik niet zal rusten voor ik de boel daar in Den Haag aan de gang heb gekregen!”

Daarop klinkt gejuich, en een eenstemmig “Succes!”

Eenmaal in de koets gestapt steekt zij nog even haar hoofd uit het raampje en roept overmoedig: “Ritorno vincitor!” ofwel: “Ik kom terug als overwinnaar!”

Dit wordt enthousiast herhaald door de hele op het terras staande menigte.

Daarna weerklinkt bazuingeschal, en in een grote stofwolk rolt de koets weg, in westelijke richting. De gewaagde reis is begonnen!

8. Langs de Lek.

Het eerste deel van de reis verloopt probleemloos. De paarden handhaven een pittig tempo, en zonder tegenslag wordt Schoonhoven bereikt.

III. GOEJANVERWELLESLUIS

9. Langs de Vlist.

Na het passeren van Schoonhoven lijkt er nog steeds geen vuiltje aan de lucht.

Men rijdt nu langs het schilderachtige riviertje de Vlist, met aan alle kanten een aangenaam uitzicht over het Hollandse polderlandschap.

Toch begint de prinses zich wat minder op haar gemak te voelen. Alles gaat te vlot. Haar voorgevoelens bedriegen haar niet.

Links en rechts van de weg ziet zij plotseling gewapende en geüniformeerde figuren. Wie zijn dat? Méér soldaten doemen op, en...

10. De aanhouding.

Onheilspellend tromgeroffel weerklinkt. De weg is versperd. De koets moet stapvoets gaan rijden, en komt uiteindelijk tot stilstand. Wat is er aan de hand? Daar weerschalt een luide stem: “All’erta!” (“Halt!”).

Voor het raampje van de koets verschijnt het hoofd van de burgerkapitein Van Leeuwen, die de onthutste prinses de officiële mededeling doet, dat hij, op gezag van de Staten van Holland,

belast is met *aanhouding* van iedereen die de provincie in wil reizen met het kennelijke doel onrust te zaaien en ondermijnende acties uit te voeren. De om hem heen staande vrijkorporisten beamen in koor zijn verhaal.

11. Protest Bentinck.

Hoort, in de verte slaat de torenklok van de Grote Kerk van Schoonhoven. Het is half vier, op donderdag 28 juni 1787. Het zal de geschiedenisboeken ingaan als een historische datum, hoewel niemand der betrokkenen zich daar op dat moment van bewust is. In het gezelschap van de prinses heersen thans slechts verbijstering en irritatie over het oponthoud. Met name de kwartiermeester van de prinses, baron Bentinck, is nijdig over deze onverhoedse onderbreking van de reis, en eist dat de weg meteen weer wordt vrijgemaakt. “Laat ons onmiddellijk ongehinderd passeren of het zal u berouwen!”

12. Bentinck en de vrijkorporisten.

Bentinck wordt steeds razender, als hij merkt dat zijn woorden geen effect hebben. In felle bewoordingen (“Ora per me fatale!”) tracht hij duidelijk te maken dat deze ongehoorde aanhouding van niemand minder dan H.K.H. de prinses van Oranje voor de betrokkenen fatale gevolgen zal hebben.

De Patriotten zijn totaal niet onder de indruk. Zij vragen zich onder elkaar af wie deze windbuil is, en geven Bentinck eenstemmig het welgemeende advies zijn gemak te houden en weer rustig in zijn koets te gaan zitten. Zo niet, dan krijgt *hij* problemen.

13. Aankomst te Goejanverwellesluis.

Geëscorteerd door de vrijkorporisten van Van Leeuwen begeeft het reisgezelschap zich via Haastrecht naar de Goejanverwellesluis. Aldaar wordt de prinses gesommeerd uit te stappen, en wordt naar de kaasboerderij van Van Leeuwenhoek gebracht, waar zij bij de voordeur wordt verwelkomd door luitenant Van Genderen.

Hij gedraagt zich correct, maar de prinses steekt haar ongenoegen over de gang van zaken niet onder stoelen of banken. De boerderij is voor iemand van haar vorstelijke stand een schamel onderkomen, en zij laat niet na dit de luitenant duidelijk te maken.

14. Duet Van Genderen en Wilhelmina.

Van Genderen doet zijn best het de prinses wat comfortabel te maken, maar Wilhelmina is niet erg te spreken over de omstandigheden. Overal enorme stapels kaas. Van Genderen vindt het ook vervelend voor haar, maar hij heeft zijn bevelen, die hij moet gehoorzamen.

De prinses ontdooit enigszins, en gaat zo ver een praatje met hem te maken. Van Genderen biedt haar daarop een broodje Goudse kaas aan (men is tenslotte niet voor niets in een kaasboerderij), en de sfeer wordt allengs wat vriendelijker.

Maar dat duurt niet lang.

15. Van Toulon arriveert.

Buiten klinkt een autoritaire stem: “Udiste?” (“Waar is ze?”)

Het is Martinus van Toulon, namens de Staten van Holland gekomen om de prinses te ondervragen, en vervolgens te beslissen wat er verder moet gebeuren. Dat is simpel: ze moet accepteren dat ze niet verder richting Den Haag mag reizen, en zal rechtsomkeert moeten

maken. Wilhelmina is echter niet van plan zich hier zomaar bij neer te leggen, en zet zich schrap om Van Toulon van replek te dienen.

16. Duet Van Toulon en Wilhelmina.

Een felle woordenwisseling volgt. De prinses windt zich steeds meer op en protesteert op gloedvolle wijze tegen de ongehoorde brutaliteit der Patriotten om haar, iemand van koninklijken bloede, de doortocht te beletten. Ze eist ogenblikkelijke vrije doortocht, en uit dreigementen als dat niet gebeurt. Van Toulon is echter onvermurwbaar, en verklaart bars dat hij hier is namens het soevereine gezag van de Staten van Holland, en dat de prinses hoog of laag kan springen, maar doorreizen is er niet bij.

Hier valt tenslotte niets meer tegenin te brengen. De prinses beseft dat haar zaak verloren is, en begeeft zich weer naar haar koets, om de terugreis te aanvaarden.

17. “Dit zal u spijten”.

Vanuit haar koets richt de prinses zich nog één keer tot de Patriotten, en roept hen toe: “Ik zal u dit in de ogen doen druipen!”

Van Leeuwen en Van Toulon trekken zich hier weinig van aan, en nemen hoffelijk afscheid. Dan vertrekt Wilhelmina richting Schoonhoven, om daar te overnachten.

18. Wilhelmina te Schoonhoven.

Het is ver na middernacht te Schoonhoven, waar Wilhelmina overnacht in de Stadsdoelen. Maar door de emotie kan zij niet slapen. Staande voor het open raam zingt zij, tot ellende van de omwonenden, een snerpende wraak-aria, die in heel het stadje te horen is, en de ingezetenen uit de slaap houdt.

Het is wel duidelijk dat zij zich gegriefd en beledigd voelt, en van plan is zich op grondige wijze te gaan wreken.

IV. DE ONDERGANG

19. Hoofdkwartier van het Pruisische leger.

Die wraak laat niet lang op zich wachten. We zijn bij de Pruisische troepenmacht, die klaar staat om de Republiek binnen te vallen. Opgewekt klinkt het gezang der militairen, want dit gaat een simpel karwei worden.

Dit wordt onderstreept door een toespraak van de commandant, de hertog van Brunswijk: “Si, Amici...” Ja, beste vrienden, dit wordt een gemakkelijk veldtochtje. Tegenstand zal er nauwelijks zijn. Wel een rijke buit. Veel plezier, allemaal!

20. De Pruisen rukken op.

Zo denken de troepen er ook over. De geharde en goedgepaste infanteristen en huzaren zijn al bij voorbaat zeker van de overwinning.

Onder krijgshaftig gezang zet het leger zich in beweging, richting de Nederlandse grens. Wie geen Oranjeaanhanger is slaat de schrik om het hart. Weldra zal het gedaan zijn met de Patriotten.

21. Aria van Van der Hoeve.

In Gouda is de leider van de Oranjepartij, Van der Hoeve, reeds gewaarschuwd door zijn verspieders dat de Pruisen in aantocht zijn, ja, dat ze waarschijnlijk al Utrecht zijn gepasseerd. Met “eene afschuwelijke grijnslach” op zijn gezicht snelt hij naar zijn partijgenoten om ze te gaan vertellen dat het uur der vergelding heeft geslagen. Het is zo ver! Triomfantelijk deelt hij mee, dat nu de lijsten met de adressen der Patriotten voor de dag gehaald kunnen worden. Hun woningen zullen het moeten ontgelden, om ze te laten boeten voor hun overmoed. Hierna barst hij uit in een satanisch geschater.

22. Een vreselijke nacht.

Onder luguber gezang trekt door het nachtelijke Gouda, bij het flakkerende licht van flambouwen, een sinistere stoet van in het zwart geklede figuren door de straten, de hoeden en steken diep in de ogen getrokken. Soms stopt het gezang, als men bij een huis is gekomen waarvan de bewoner als Patriot bekend staat, en worden de ruiten ingegooid, en andere uitgebreide vernielingen aangericht.

Als de laatste ruit is gesneuveld, en de inboedel van het huis op straat of in de gracht is gesmeten, wordt het ijzingwekkende gezang hervat, en voort trekt de afschuwelijke stoet, op weg naar het volgende adres.

23. Klacht der pijpenmakers.

De trieste dageraad grauw, na deze huiveringwekkende nacht. Vol ontzetting nemen de Patriotten en hun gezinsleden de aangerichte schade op. Veel huizen zijn onbewoonbaar gemaakt, en de werkplaatsen der pijpenmakers zijn geheel verwoest.

Droevig klinken hun jammerklachten. Ze zijn beroofd van hun huis en hun broodwinning, en bovendien zijn de grimmige Pruisische troepen in aantocht, om de aanhouding van de prinses op harde wijze te komen bestraffen. Het enige wat er nu nog opzit is, gepakt en gezakt, de vlucht te nemen.

V. BALLINGSCHAP EN TERUGKEER

24. De Patriotten in ballingschap.

De rol der Patriotten is uitgespeeld. In Holland hebben de Pruisen Oranje weer aan de macht gebracht. Ver van huis en haard rest de Patriotten niets anders dan betere tijden af te wachten...

25. Jaar I van de Bataafse Vrijheid.

Het is acht jaar later, 1795. De Fransen zijn Nederland binnengetrokken, en eindelijk is het oude, vermolmde staatsbestel van het stadhouderlijk bewind ingestort. Oranje heeft het veld geruimd, en het doel der Patriotten wordt nu toch bereikt met het uitroepen van de Bataafse Republiek. Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap.

Van Leeuwen en Van Genderen, weer terug in Gouda, lopen op straat langs de St. Janskerk, en horen vaag, hoe daar binnen gezang weerklinkt.

Ze gaan de kerk binnen, en merken dat er juist een dankdienst aan de gang is. Onder de talloze aanwezigen, die het “Paaskoor” zingen (er is immers sprake van een

wederopstanding), bevinden zich ook vele ‘provisionele representanten’, op democratische wijze verkozen volgens de idealen van Derk van der Capellen. De Heer zij lof en dank. En er is belangrijk nieuws.

26. Terugkeer van De Lange en Verzijl.

Triomfantelijk bazuingeschal weerklinkt. Van Toulon betreedt de kerk, en tot uitbundig enthousiasme van de volle kerk maakt hij bekend, dat thans ook Martinus Verzijl en De Lange van Wijngaarden, de vroegere leiders der Patriotten, weer zijn teruggekeerd, en ieder moment in het enorme kerkgebouw worden verwacht. Het nieuws wordt met geweldige vreugde ontvangen.

27. Finale.

Onder stormachtige toejuichingen betreden De Lange en Verzijl de kerk, en worden door de uitgelaten menigte op de schouders genomen. Hoeden worden in de lucht geworpen. Uiteindelijk zijn hun idealen toch werkelijkheid geworden. Triomf! De Patriotten hebben toch gewonnen!

E I N D E

DE PATRIOTTEN

Lijst van gebruikte fragmenten

1.
Verdi: Ouverture "Un Giorno di Regno"
2.
Donizetti: Lucia di Lammermoor; 2e akte: Per te d'immenso jubilo.
3.
Verdi: La Traviata; 2^e akte: Oh mio rimorso!
4.
Verdi: Rigoletto; 2e akte: Scorrendo uniti.
5.
Mozart: La Clemenza di Tito; 1e akte: Ah, se fosse intorno al trono.
6 en 7.
- Verdi: Aïda; 1e akte: Il sacro suolo en Su! Del Nilo al sacro lido.
8.
Tsjaikowski: De Notenkraker: Trepak (Russische dans)
9.
Tsjaikowski: Het Zwanenmeer: Dans der 4 zwanen

- 10 t/m 17: Verdi: Il Trovatore

10. 1e akte: All'erta! (Ferrando)
11. 2e akte: Quel suono!
12. 2e akte: Per me ora fatale
13. 2e akte: Inoltra il pio
14. 2e akte: Perigliarti ancor languente
15. 4e akte: Udiste?
16. 4e akte: Mira, di acerbe lagrima
17. 4e akte: Vivra... Contende il giubilo.

18.
Mozart: Die Zauberflöte; 2e akte: Der hölle Rache.
19 en 20.
- Verdi: Il Trovatore; 3^e akte: Soldatenkoor.
21.
Mozart: Don Giovanni; 1^e akte: Champagne aria.
22.
Vangelis: 1492; Conquest of Paradise.
23.
Rossini: Mozes in Egypte; 3^e akte: Dal tuo stellato soglio.
24.
Puccini: Madama Butterfly; 2^e akte: Zoemkoor.
25.
Mascagni: Cavalleria Rusticana: Regina Coeli (Paaskoor)
26 en 27.
- Verdi: Aïda; slot 2e akte: Gloria all'Egitto en Fa cor della tua patria.

Lijst van publicaties

Romans, novellen en toneelstukken

- **Moord in de Kluis** (novelle – 1982)
- **Het Noodlot van St. Wijnandsklooster** (spookverhaal – 1983)
- **Drie Dode Directeuren** (assurantiethriller; RVS-trilogie deel 1 – 1984)
- **Foutloze Methode** (kort verhaal – 1985)
- **Onrust op St. Gregoria** (toneelstuk in drie bedrijven – 1986)
- **Het Cassandra Programma** (driedelig horrorfeuilleton – 1987)
- **Het Geraamte achter het Beeldscherm** (assurantiethriller; RVS-trilogie deel 2 – 1988)
- **Terugkeer om Middernacht** (Rotterdams spookverhaal – 1989)
- **Gasten op Kerstavond** (Rotterdamse kerstnovelle – 1990)
- **De Vloek van de Kluzenaar** (assurantiethriller; RVS-trilogie deel 3 – 1991)
- **Het Testament van de Tempelier** (kerstvertelling – 1992)
- **De Heks van Bleskensgraaf** (spookverhaal – 1993)
- **De Ondergang van St. Gregoria** (korte eenakter – 1994)
- **Het Veld van Eer** (spookverhaal – 1994; herdruk 2004)
- **De Herfstmoorden** (Rotterdamse thriller – 1995)
- **De Ruïne van de Abdijkerk** (spookverhaal – 1996)
- **De Terugkeer van graaf Ewout** (kort historisch blijspel voor de jeugd in drie bedrijven – 1997)
- **Het Graf van de Gehangene** (fantastische vertelling – 1997)
- **Het Portret van Sebastiaan Franken** (spookverhaal – 1998)
- **Het Mamba Project** (Rotterdams kantoordrama; Metropool-trilogie deel 1 – 1999)
- **Verraad aan de Vlist** (koningsdrama – 2000)
- **Het Zwaard van Cortigel** (spookverhaal – 2001)
- **Operatie ‘Zeemeeuw’** (stormachtig kantoordrama; Metropool-trilogie deel 2 – 2002)
- **De ondergang van de RVS** (Rotterdamsche Opera van vóór den Spoortunnel – 1988 & 2001; publicatie 2002)
- **Het Lijk op de Flexplek** (kerstnovelle – 2003)
- **De Man uit Gent** (kerstnovelle – 2004)
- **Het Klooster van Knarsel** (postmoderne graal-roman – 2005)
- **Het Uranus Complot** (historisch kantoordrama; Metropool-trilogie deel 3 – 2006)
- **De Solutius Rollen** (kerst-thriller – 2007)
- **Dood in Zwartewaal** (macabere vertelling – 2008)
- **De Rentmeester** (kerstnovelle – 2009)
- **Kroningsmis** (Dietse roman – 2010)
- **De Patriotten** (Opera in vijf taferelen – 2011)

Kerstsprookjes voor de jeugd

- **De kabouter** (1995)
- **Juffrouw Gré** (1996)
- **De nieuwe dwergenkoning** (1997)
- **De herders** (1998)
- **Het echte millennium-probleem** (1999)
- **De wondertuin** (2000)
- **De kerststal** (2006)
- **De stenendelvers** (2007)

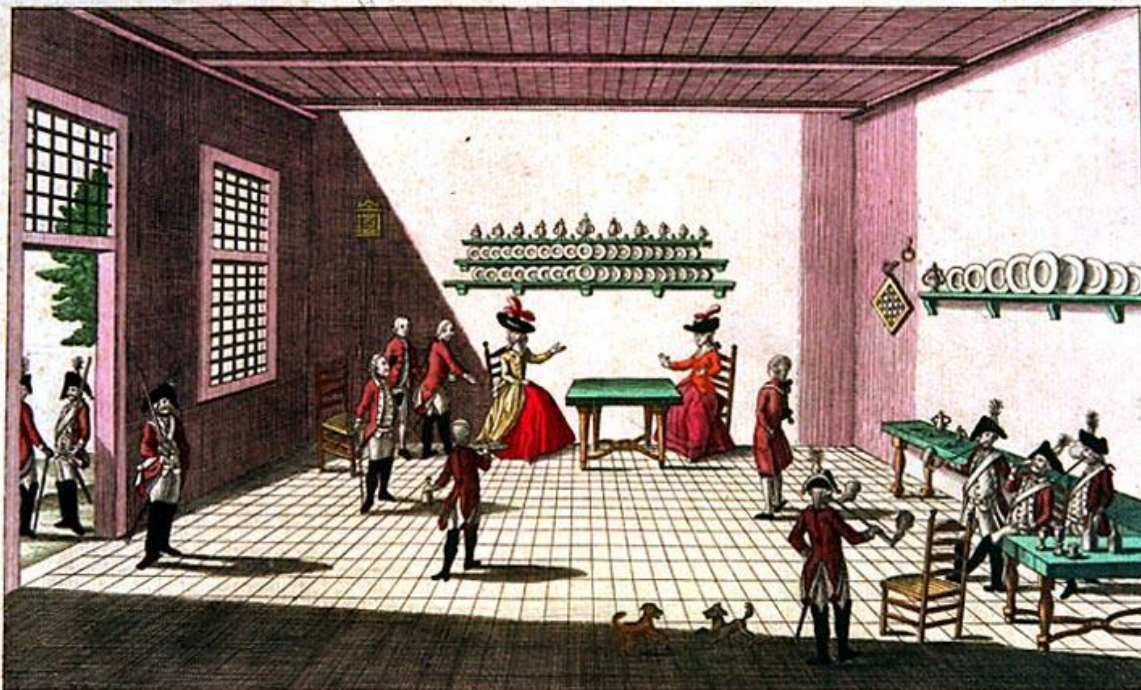
*Nihil Obstat: pater Pierluigi Collina, Censor a.h.d., generale overste van de Maledictijnen
Imprimatur: kardinaal-aartsbisschop Ignatio de Spada, hoofd van de Spaanse Inquisitie*

Het Geweldig aanranden en tegenhouden van HAARE KONINGLYK HOOGHIED op de weg bij Kwaartsrecht Door een hoop Vrij- Corporisten. den 28. Junij 1787.

© 2002 - Collectie Atlas VanStolk - Het Geheugen van Nederland

Georg Balthasar Probst; esoud: A.V.

Verblijf van HAARE KONINGLYK HOOGHIED in Zyker boerenhuys bij de Gozjan Verwellen Sluis; alwaar een Vrij- Corporist met een ontbloot Zijdgeweer de Wacht houdt. Den 28. Junij 1787.

© 2002 - Collectie Atlas VanStolk - Het Geheugen van Nederland

Georg Balthasar Probst; esoud: A.V.